

JAMES CAMPBELL
University of Toledo

NAUCZANIE FILOZOFII AMERYKAŃSKIEJ W USA*

Nasze czasy są okresem filozoficznych wątpliwości i poszukiwań, zarówno po stronie nauczycieli, jak i studentów. Występują wątpliwości w związku z odziedziczonymi przez społeczeństwo ideami i wartościami, w związku z naszymi przyszłymi celami i możliwościami. Dotyczą one także możliwości naszej wysoko rozwiniętej i wyspecjalizowanej filozofii, wdzięcznej wówczas, gdy może ona ograniczyć zakres swoich działań, czy usiłującej przezwyciężyć swą ociążałość wtedy, gdy zwraca się ku nieporęcznym, bardziej rozległym kwestiom. Trwają poszukiwania alternatywnych dróg filozoficznych dociekań, które mogłyby okazać się pomocne. Jestem przekonany, że jedną z takich perspektyw zasługujących na większą uwagę jest filozofia amerykańska.

Nie sądzę, aby rozwiązania tych wątpliwości i poszukiwań pozostały nieodkryte w przeszłości filozofii amerykańskiej, lub jakiegokolwiek innej. Jednakże, jestem przekonany, że istnieją pewne próby badawcze realizowane w naszej przeszłości, które zostały porzucone bez dostatecznej oceny w ciągu ostatnich pięćdziesięciu lat, próby, które mogłyby pomóc nam w obecnych dociekaniach. Ponadto przypuszczam, że istnieją dążenia w amerykańskiej tradycji filozoficznej, które są nadal niezbędne w granicach naszego obecnego kulturalnego i filozoficznego kontekstu, dążenia, z których możemy się uczyć i którym możemy pomóc posunąć się naprzód. Winniśmy tego pragnąć, jeśli potrafimy dopracować się czynnej z nimi znajomości. Proponuję tę pracę jako przewodnik pomocny tym nauczycielom filozofii, którzy sami nie mieli możliwości w pełni rozwinąć się w obrębie tej tradycji, jednakże odnaleźli tutaj cenne dla siebie wartości, i chcieliby podnieść swoje kwalifikacje w zakresie filozofii amerykańskiej.

Współczesny nauczyciel filozofii, który pragnie wykładać filozofię amerykańską, musi być całkowicie „komunikatywny” co najmniej na dwa sposoby. Jeden, to zdolność zdystansowania się wobec obecnego profesjonalnego statusu filozofa i powrotu do okresu, jeszcze nie tak odległego, kiedy sytuacja filozofa była diametralnie odmienna. Tak czy inaczej, filozof spełniał wtedy odmienną funkcję społeczną, czasami zbliżoną do roli świeckiego kaznodziei. Filozof pełnił także inną funkcję filozoficzną, często będąc czynnym w wielu innych dziedzinach niż współcześni mu „specjaliści”, oraz często będąc

* J. Campbell: *Teaching American Philosophy*. Pierwodruk w: „Teaching Philosophy”, 12: 4, December 1989, University of Cincinnati.

aktywnym tam, gdzie filozof nie powinien wkraczać. Filozofia była w znacznym stopniu zajęciem prywatnym i bardziej systematycznym, niż dzisiaj.

Patrząc z naszej obecnej perspektywy, ówczesne argumenty są nieco naciągane, znajomość przeszłości filozofii często wydaje się powierzchowna, jak również powszechnie naiwnie przeceniano możliwości i pozycję Ameryki. Mimo że uważam te ostatnie aspekty za niefortunne, dostrzegam ogromną wartość w różnorodnych koncepcjach filozofii oraz w rozpowszechnionej niegdyś w Ameryce roli filozofa. To, czy poszczególny nauczyciel zgadza się z taką oceną czy też nie, nie stanowi istoty sprawy. W rzeczy samej, nauczyciel musi być wrażliwy na to, co znaczy filozofia i jak ją uprawiano w ciągu minionych lat, ponieważ bez takiego nastawienia znaczna część materiału branego pod uwagę zostanie pominięta lub niedoceniona, przez co studenci nie będą w stanie w pełni czerpać korzyści ze swojej edukacji.

Drugim rodzajem otwartości cechującej wykładawcę filozofii amerykańskiej jest uwzględnienie ogromnej różnorodności indywidualnych stanowisk oraz szkół myślenia, które wystąpiły w przeszłości. Amerykańska tradycja filozoficzna jest niemalże buntowniczo pluralistyczna, zatem powinna być widziana i przedstawiana jako taka.

Kurs filozofii amerykańskiej nie jest łatwy w nauczaniu, ale mógłby stać się ulubionym przedmiotem wykładawcy, dzięki możliwości przyswajania sobie wszelkich zdobyczy i nowości w zakresie filozofii. Dlatego kurs filozofii amerykańskiej z czasem mógłby stać się przedmiotem nauczania wysoko cenionym przez studentów. Poniżej przedstawiam moje rozważania na temat kilku różnych sposobów wykładania wstępnych kursów filozofii amerykańskiej, które mogą okazać się pomocne tym, którzy rozpoczynają karierę uniwersytecką.

KOMPOZYCJA WYKŁADU

Istnieją przynajmniej trzy — najogólniej mówiąc — struktury nauczania najbardziej odpowiednie dla kursów filozofii amerykańskiej. Pierwsza najbardziej trafnie może być po prostu nazwana jako *Filozofia amerykańska*, druga to *Filozofia w Ameryce*, trzecią nazywa się *Amerykańskim doświadczeniem*. Pierwszy z tych trzech tytułów jest zasadniczym tematem niniejszej pracy. Zanim jednak skoncentrujemy się na tej kwestii, pozwolę sobie krótko omówić dwa pozostałe kursy, tak czy inaczej z nią związane.

Kurs nazwany *Filozofia w Ameryce* byłby poświęcony prześledzeniu wzajemnych powiązań różnych szkół myśli filozoficznej w granicach amerykańskiego kontekstu kulturowego. Wybór tych szkół byłby częściowo uzależniony od zainteresowań i preferencji wykładawcy i jego osobistych doświadczeń. Niektóre z możliwości to: filozofia rodowitych Amerykanów, purytanieizm, romantyzm i filozofia transcendentalna, idealizm, pragmatyzm, fenomenologia i egzystencjalizm, filozofia analityczna oraz myśl orientalna. Wątpię, czy sam kiedykolwiek wykladałbym ten kurs według takiej struktury nauczania. Moja powściągliwość podyktowana jest brakiem dostatecznego przygotowania, lecz, co ważniejsze, nie jestem pewien, którą ze szczególnych filozoficznych wartości miałbym tu realizować. Z drugiej strony wiem, że poszczególni wykładawcy, z różnym przygotowaniem i prezentujący odmienne opcje, mogą być w stanie wykroczyć poza tę — jak mi się wydaje — społeczno-historyczną strukturę i zrealizować udany kurs.

Współczesny tekst, który wydaje się najbardziej odpowiedni dla wykładu o tej strukturze nauczania to *American Philosophy: A Historical Anthology* autorstwa Barbary MacKinnon. Rozpatrując myśl rodowitych Amerykanów wykładowcy mogą uwzględnić *An American Urphilosophie: Philosophy BP (Before Pragmatism)* Roberta Bunge, czy *The Main Stalk: A Synthesis of Navajo Philosophy* Johna R. Farella.

Kurs nazwany *Amerykańskie doświadczenie* najskuteczniej badałby różnorodne interpretacje znaczenia amerykańskiego doświadczenia kulturowego — od czasów przedkolonialnych do obecnych. Niektóre z tematów, których kurs ten może dotyczyć to: europejskie interpretacje „Nowego Świata”, „zaszczepiona na odludziu” kultura purytanów, myśl rewolucyjna, wczesne nacjonalizmy, kultura obrzeży, równość i rasizm, imigracja, metoda Taylora i inne zagadnienia dotyczące pracy ludzkiej, kultura imperialnego centrum, rola kobiety w kształtowaniu się kultury i tak dalej. Widzę wielką możliwość pomyślnego wykładania takiego kursu, szczególnie jako humanistycznego lub interdyscyplinarnego, albo jako kursu na poziomie kształcenia dorosłych. Co ważniejsze, jeśli nawet taki kurs nie mógłby być wąsko interpretowany jako „filozoficzny”, to jego wartość wyraża się tym, iż może on zapoznać naszych studentów z krytycznym zrozumieniem ich własnej intelektualnej tradycji. Ci, którzy zechcą realizować taki wykład mogą zacząć od: lektury dwutomowego wyboru tekstów zatytułowanego *American Ideas: Source Headings in the Intellectual History of the United States*, opracowanego przez Geralda N. Groba i Roberta N. Becka; *New World Metaphysics: Readings on the Religious Meaning of the American Experience* wydanych przez Gilesa Gunna, lub wydanych ponownie przez Davida A. Hollingera i Charlesa Capper, dwutomowych wypisów *The American Intellectual Tradition*. Niektórzy z komentatorów, których książki i artykuły okazały się dla mnie pomocne w obrębie tematu *Amerykańskie doświadczenie*, to: Daniel J. Boorstin, Van Wyck Brooks, Merle E. Curti, Ralph H. Gabriel, Richard Hofstadter, Max Lerner, John J. McDermott, Perry Miller, C. Wright Mills, Samuel E. Morrison, Vernon L. Parrington, Stow Persons i Morton G. White.

Teraz wracam do omówienia wykładów ukrytych pod głównym tytułem *Filozofia amerykańska*, które prezentują ważniejszych myślicieli i szkoły filozoficzne, oraz różne obszary zainteresowań w filozoficznej przeszłości i teraźniejszości Ameryki. Omówię krótko trzy różne wykłady, które pasowałyby do tej konstrukcji. Jednym z charakterystycznych typów kursów filozofii amerykańskiej, który nazwę po prostu *kursem 1*, byłby ten, który eksponuje główne wątki w pracach filozofów amerykańskich. Niektóre z nich to: działanie, doświadczenie, proces badawczy, demokracja, znaczenie, wartość, wolność, braterstwo (wspólnota) i równość. Pokróćce omówię kurs poświęcony tematowi: metoda naukowa, doświadczenie a pojęcie natury. *Themes in American Philosophy: Purpose, Experience and Community* Johna E. Smitha, jak również *Puritanism and Democracy* Ralpha Bartona Perry oferuje inną opcję dla tak skonstruowanego wykładu. *Science and Sentiment in America* Mortona G. White'a proponuje jeszcze inną możliwość. Tutaj indywidualne predyspozycje wykładowców są znaczne, zarówno w zakresie wykładania kursu, którym ktoś jest osobiście zainteresowany, jak i co do wprowadzenia tematycznej różnorodności. Jakkolwiek oczywistą wadą jest to, że kurs ten wymaga pewnego stopnia osobistej destylacji doświadczenia amerykańskiego i amerykańskiej tradycji filozoficznej, destylacji, która winna wynikać z własnego toku

nauczania i badań. Wskutek tego nie jest to prawdopodobnie ten kurs filozofii amerykańskiej, od którego należy zacząć.

Drugi i trzeci kurs, które pragnę omówić, również dobrze mieszczą się w ogólnym tytule *Filozofia amerykańska*, jak i ten opisany powyżej. *Kurs 2* kładłby nacisk na badanie historii filozofii amerykańskiej od czasów purytańskich do obecnych. Niektóre z możliwości to: purytanie, transcendentalizm, idealizm, pragmatyzm, różnorodne realizmy, pozytywizm, ruch lingwistyczny i tak dalej. Ponieważ kurs ten skupiałby się na historii filozofii amerykańskiej, powinien cechować się dążeniem do dokładności i zupełności. Jako taki brałby pod uwagę, wśród innych tematów, europejskie i inne wpływy na filozoficzną działalność amerykańską od czasów kolonialnych aż po dzisiejszy dzień, wiele „drugorzędnych” szkół myśli w obrębie szerszego nurtu, źródła teorii najważniejszych filozofów, oraz wzajemne relacje między nimi. Są to ważne aspekty kursu filozofii amerykańskiej, który uwydatnia jej historię, lecz znajomość przeszłości filozofii amerykańskiej stanowi wstępny warunek jego realizacji. Tak więc, z przyczyn podobnych do tych, kiedy odradzałem początkującemu nauczycielowi filozofii amerykańskiej rozpoczynanie od *kursu 1*, sugeruję, aby *kurs 2* nie był także punktem wyjściowym. Aczkolwiek, jak w przypadku *kursu 1*, wykład ten jest również takim, nad którym wykładowca powinien pracować — w celu osiągnięcia sprawności dydaktycznej. Inną kwestią jest to, że *kurs 2* może być doskonałym sposobem na przeprowadzenie dobrego studenta przez niezależny, jedno- lub dwuczłonowy kurs filozofii amerykańskiej. *Kurs 2* jest również dokładnie opisany poniżej.

Kurs 3 to prezentacja filozofii amerykańskiej, który polecałbym właśnie jako punkt wyjścia. Wyobrażam go sobie jako prześledzenie dorobku teoretycznego kilku ważniejszych filozofów amerykańskich, od czasów purytańskich do obecnych. Możliwość są następujące: Jonathan Edwards, Ralph Waldo Emerson, Charles Sanders Peirce, William James, George Santayana, Josiah Royce, John Dewey, George Herbert Mead, C. I. Lewis, Alfred North Whitehead, Susanne K. Langer i Justus Buchler. Kurs ten, chociaż podobny do poprzedniego, posiada kilka specyficznych zalet ważnych dla rozpoczynających studia. Pierwsza jest taka, że kurs nie rości sobie prawa do historycznej dokładności (w gruncie rzeczy, czego zdołałem się dowiedzieć od innych nauczycieli filozofii amerykańskiej, większość kursów określanych jako przypominające *kurs 2* stanowi faktycznie pewną wersję *kursu 3*). Drugą zaletą *kursu 3* jest to, że jego formuła umożliwia lepsze zastosowanie własnych umiejętności i wiedzy wykładowcy, bez uwypuklania uniwersalnego znaczenia myślicieli, których pragnęłoby się przede wszystkim wyeksponować. Trzecią, i może najważniejszą zaletą jest to, że studenci nie są przytłaczani zawilnością tematu, jak to może się zdarzyć w *kursie 2*. Ściśle mówiąc, mogą oni wejść w niemalże natychmiastowy dyskurs z myślicielami wymienianymi w wykładzie w pierwszej kolejności. Poniżej opisuję *kurs 3* bardziej szczegółowo.

ZARYS KURSU

W tym paragrafie zasugeruję strukturę nauczania, tematy oraz ogólny zarys dla każdego z trzech kursów filozofii amerykańskiej opisanych powyżej.

Kurs 1 kładzie nacisk na tematy, a kurs filozofii amerykańskiej kładący nacisk na tematy — może wykorzystać bogactwo i różnorodność amerykańskiej tradycji filozoficz-

nej. Proponowany klucz stanowi rozwinięcie grupy tematów, za pomocą których nauczyciel potrafi wywrzeć wrażenie, wzruszyć słuchaczy. Takie grupy tematów, jak: demokracja, wolność, równość — mogą okazać się przydatne dla niektórych wykładawców. Inni mogą odnieść większy sukces rozważając problemy kontynuacji i związku kulturowego, albo wspólnoty i podziałów społecznych, lub być może perspektyw rozwojowych czy edukacji i odrodzenia dawnych treści. Jak już wspomniałem wcześniej, kurs ten — być może — nie powinien być punktem wyjściowym wykładania kursów filozofii amerykańskiej, ponieważ mogą zaistnieć trudności ze zgromadzeniem odpowiednich lektur. Dopiero, być może, po latach praktyki wykładowcy mogliby skutecznie realizować taki zamysł.

Wersja kursu 1, która w jakimś sensie już się sprawdziła, to *Filozofia amerykańska: metoda, doświadczenie i natura*. Kurs ten rozważa trzy tematy mające główne znaczenie w zakresie amerykańskiej tradycji filozoficznej, z punktu widzenia czterech ważniejszych myślicieli tej tradycji: Ralpha Waldo Emersona, Williama Jamesa, Charlesa Sandersa Peirce'a i Johna Deweya. Teksty, z których korzystam w tym kursie to:

Emerson: *Selected Writings of Ralph Waldo Emerson*, wydane przez Williama H. Gilmana;

James: *The Will to Believe, and Other Essays in Popular Philosophy*;

Peirce: *Philosophical Writings of Peirce*, wydane przez Justusa Buchlera;

Dewey: *Experience and Nature*, wydanie poprawione.

Po zaprezentowaniu wstępnego materiału (który na pewno różniłby się u poszczególnych nauczycieli), przystępujemy do rozważań nad tymi czterema tomami, w trzech sekcjach. Pierwsza koncentruje się na metodzie filozoficznej, zważywszy pytania: Czym jest metoda filozoficzna? Jaki jest stosunek pomiędzy teorią a praktyką? Czy możemy weryfikować nasze idee i przekonania? Tu proponuję następującą literaturę:

Peirce: *How To Make Our Ideas Clear*;

Dewey: *Experience and Philosophic Method*;

Emerson: *The American Scholar*;

Peirce: *The Fixation of Belief*;

James: *The Sentiment of Rationality*.

Następnie przechodzimy do badania różnych aspektów doświadczenia, biorąc pod uwagę takie pytania, jak: Jaka jest istota doświadczenia religijnego? Jaka jest istota doświadczenia estetycznego? W jaki sposób doświadczane są wartości? W jakich okolicznościach pożądanym dobrom zapewnić szansę ich realizacji? Lektury do tej sekcji to:

Emerson: *Divinity School Address*;

Emerson: *The Over-Soul*;

Dewey: *Experience, Nature and Art*;

Peirce: *The Principles of Phenomenology*;

Dewey: *Existence, Value and Criticism*;

Emerson: *Self-Reliance*;

James: *The Will to Believe*.

W końcu rozważam pojęcie natury: W jaki sposób jesteśmy powiązani z naturą? Czy procesy natury zachodzą według jakiegoś zamysłu? Dlaczego istnieje zło w naturze? Jak środowisko naturalne i społeczne wpływa na indywidualny rozwój osobowości? Lektury są następujące:

Emerson: *Nature*;

Peirce: *Evolutionary Love*;

Dewey: *Existence as Precarious and as Stable*;

Peirce: *The Doctrine of Necessity Examined*;

James: *Great Men and Their Environment*;

James: *The Importance of Individuals*.

Sądzę, że taki kurs powinien być zarazem odkrywczy, jak i krytyczny. Na wykładach swobodnie komentuję i uzupełniam lektury i dlatego nie skupiam się bezpośrednio na ich zawartości w takim stopniu, jak zrobiłbym to w przypadku kursu² lub 3. Kurs 1 jest tym, w którym zanotowałem powodzenie, lecz, jak widać, jest to kurs, w którym inni mogą, ale nie muszą czuć się dobrze. Inny wykładowca musiałby eksperymentować dobierając literaturę i jej kolejność po to, aby wypracować taką formułę kursu, z którą pracuje mu się najlepiej.

Kurs 2 to kurs filozofii amerykańskiej kładący nacisk na stronę historyczną, poczynając od czasów purytańskich, lub nawet czasów wcześniejszych, po dzień dzisiejszy. Ten kurs jest trudniej realizować, bowiem wykładowca musi przekazać dużą ilość różnorodnych informacji, które następnie studenci muszą sobie przyswoić. Jak wspomniałem wcześniej, jest to kurs, do którego powinien zmierzać każdy nauczyciel filozofii amerykańskiej, lecz prawdopodobnie nie stanowi on punktu wyjściowego.

Formuła, którą proponowałbym dla tego kursu, to po prostu zaznajomienie się z treścią jednej z historii filozofii amerykańskiej, uzupełniając ją wybranymi lekturami tak, aby uatrakcyjnić tematy, na których wykładowca pragnie się skupić. Najbardziej odpowiedni wybór tekstów, to drugie wydanie *A History of American Philosophy*, którego autorem jest Herbert W. Schneider. Aczkolwiek problemem, z jakim mamy do czynienia przy korzystaniu z tekstu Schneidera jest to, że znajduje się tam obfity materiał mogący obsłużyć całoroczny kurs. Drugim problemem technicznym przy korzystaniu z tomu Schneidera jest jego silne ukierunkowanie na okresy wcześniejsze. Na przykład Emerson pojawia się w rozdziale 25, podczas gdy cała książka ma ich zaledwie 45. Zatem selekcja jest niezbędna, jeżeli zamierzamy posunąć się tak dalece naprzód, by badać bardziej współczesne problemy. Rozszerzony konspekt książki Schneidera wyglądałby następująco:

1. Wczesna myśl kolonialna włącznie z tradycją purytańską;
2. Oświecenie i Wielka Rewolucja Francuska;

3. Nacjonalizm a demokracja;
4. Mentalność ortodoksyjna i myśl moralna przed filozofią transcendentalną;
5. Filozofia transcendentalna od Parkera i Brownsona, poprzez Melville'a i Henry Jamesa Starszego;
6. Myśl ewolucyjna, to jest: Wright, Fiske, Sumner i pewne aspekty dorobku późniejszych myślicieli;
7. Idealizmy: Bowne, Creighton, Morris, Royce i inni;
8. Peirce, James i Dewey;
9. Nieco więcej na temat Jamesa, Santayany oraz realistów.

Spośród tych tematów wykładowca jednoczłonowego kursu może wybrać np. sekcję pierwszą oraz części od piątej do dziewiątej, ze szczególnym jej podkreśleniem.

History Schneidera, używana selektywnie i uzupełniana podstawowymi lekturami, może być wykorzystywana jako doskonały kurs filozofii amerykańskiej do około 1940 roku. Dwa znakomite uzupełniające wypisy, to *Classic American Philosophers* Maxa H. Fische i *Classical American Philosophy: Essential Readings and Interpretive Essays* Johna J. Stuhra. Książka Fische zawiera wprowadzenie i obszernie interpretacje takich filozofów jak: Charles Sanders Peirce, William James, Josiah Royce, George Santayana, John Dewey i Alfred North Whitehead. Książka Stuhra zawiera ten sam wstępny kwintet, zamieniając Whiteheada na George'a Herberta Meada. Jeżeli wykładowca preferuje szerszy zakres postaci, to pięćdziesięciostronicowa bibliografia Schneidera proponuje wiele cennych lektur z wcześniejszych, jak również i innych okresów. Można także zaproponować literaturę do okresu współczesnego. Spośród lektur o szerszym zasięgu, to np. wybór *The Development of American Philosophy* wydany przez Waltera G. Mueldera, Laurence'a Searsa i Anne V. Schlabach. Można też polecić *Documents in the History of American Philosophy* Josepha L. Blau, oraz *Meaning and Action: A Critical History of Pragmatism* H. S. Thayera, czy *A History of American Philosophy* Elizabeth Flower i Murraya G. Murphey.

Powracając do *kursu 3*, widzę go jako kurs filozofii amerykańskiej kładący nacisk na pięć czy sześć wybranych postaci kluczowych, aby pokazać różnorodność tej filozofii oraz spożytkować umiejętności wykładowcy i studentów. Ponieważ kurs ten nie wyczerpuje problematyki w sensie historycznym, to można go zapoczątkować dowolnym tematem. Podobnie nie posiada on rutynowego zakończenia. Dlatego polecałbym podzielenie tego kursu na trzy nierówne części, w tym środkową jako najdłuższą (obejmującą nawet osiemdziesiąt procent wykładu).

Ponieważ celem wstępnej części jest nakłonienie studentów do filozoficznego rozważenia niektórych aspektów amerykańskiej tradycji intelektualnej, z którą są przynajmniej w pewnym stopniu obeznani, to punkt wyjścia oraz to, w jaki sposób wykładowca go rozwinie, będą uzależnione od możliwości percepcyjnych grupy. W niektórych rejonach Stanów Zjednoczonych jednym z oczywistych punktów wyjścia będą purytanie, jakkolwiek w innych dysydenci czy Ben Franklin mogą okazać się bardziej godni uwagi. Podobnie, posuwając się dalej na południe, Jefferson stanowiłby inną możliwość; natomiast na środkowym zachodzie platończycy z Illinois (wyszczególnieni w *Platonism in the Midwest* Paula R. Andersona), mogą się okazać bardziej przydatni. Rozważania St.

Louisa poświęcone omówieniu ruchu heglistów również mogłyby posłużyć tu jako wprowadzenie. Niektóre ze źródeł to: *The American Hegelians: An Intellectual Episode in the History of Western America* Williama H. Goetzmana; *The St. Louis Movement in Philosophy* Charlesa M. Perry oraz *Hegel's First American Followers* Loyda D. Eastona. Prace Royce'a na temat Kalifornii, z których część jest zawarta w *The Basic Writings of Josiah Royce*, w wydaniu Johna J. McDermotta, mogą posłużyć jako wstęp na terenach położonych dalej na zachód. Gdziekolwiek indziej, jeszcze inne punkty wyjścia są możliwe do przyjęcia.

W przypadku gdy podejście geograficzne nie jest najbardziej stosowne, można wyjść od kilku politycznych (religijnych) tekstów, takich jak: *A Modell of Christian Charity* Johna Winthrop, czy *The Bloody Tenent of Persecution* Rogera Williama, obydwu zawartych w *The Puritans: A Sourcebook of Their Writings*, pracy wydanej przez Perry Millera i Thomasa H. Johnsona. Także *The Declaration of Independence* mogłaby okazać się tu bardzo pomocy. Inną możliwością byłaby kombinacja esejów sugerujących sposoby zrozumienia amerykańskiego doświadczenia kulturowego, takich jak: *Preface* Walta Whitmana z wydania *Leaves of Grass* z 1855 roku; *The Significance of the Frontier in American History* Fredericka Jacksona Turnera z *The Frontier in American History*, *Errand into the Wilderness* Perry Millera z jego książki o tym samym tytule; *American Scholar* Emersona lub *The American Angle of Vision* Johna J. McDermotta.

Wpływ ewolucjonizmu na amerykańskie życie intelektualne jest kolejnym możliwym punktem wyjścia. Mimo że temat ten z łatwością obsługuje cały wykład pod względem dydaktycznym, to wprowadzenie do kursu filozofii amerykańskiej mogłoby być wydobyte z następujących prac: *The Darwin Reader* wydany przez Marka Ridleya; *Darwin* wydany przez Marka Applebauma; *Evolutionary Thought in America* wydana przez Stowa Persons; *Evolution and the Founders of Pragmatism* Philipa P. Wienera; *Social Darwinism in American Thought* Richarda Hofstadtera; *Chauncey Wright and the Foundations of Pragmatism* Johna Deweya; *The Influence of Darwinism on Philosophy* z *The Philosophy of John Dewey* wydanej przez Johna McDermotta, oraz z badań wpływu Darwina na inne nurty myśli filozoficznej, prowadzonych przez takie postacie jak James Hayden Tufts, James Mark Baldwin, James Rowland Angell i James Edwin Creighton pomieszczonych w „Psychological Review” z 16. 03. 1909.

W drugiej części, kontynuując obszerny materiał filozoficzny dopiero co wprowadzony, grupa badałaby pięć kluczowych postaci amerykańskiej tradycji filozoficznej. Dwa doskonałe teksty w zakresie tej tematyki to *Classic American Philosophers* Maxa H. Fischa i *Classical American Philosophy* Johna J. Stuhra. Eseje Emersona zaproponowane w *kursie 1* mogą tu również być użyteczne. Oczywiście żaden, a w szczególności początkujący wykładowca filozofii amerykańskiej nie może mieć iluzji, że szybko opanuje poglądy tak licznej grupy myślicieli. Formuła, którą tutaj proponuję, jest cenna dlatego, że teoretycy, z którymi wykładowca jest zupełnie nieobeznany, mogą być wstępnie pominięci bez groźby historycznego zniekształcenia, które by zaistniało, gdyby takie pominięcia zostały poczynione w *kursie 2*. (Nie sugeruję jednak, że takie redukcje nie przyniosą żadnych strat).

Końcowa część tego wstępnego kursu byłaby w dużej mierze uzależniona od wzajemnych układów między studentami i wykładowcą. Liczba systematycznych myś-

licielei od okresu Deweya poczynając, wartych pogłębionego studiowania nie jest wielka, lecz często jest większa niż się zwykle wydaje. Wybierając kilka postaci do rozważań lub jedną w celu bardziej wnikliwego prześledzenia, można zrealizować to zadanie w wielce różnorodny sposób. Może mamy jakiegoś filozofa „w zasięgu ręki”, który mógłby odwiedzić grupę studentów i przedyskutować z nią swoją pracę i dorobek? Może wykładowca lub jego znajomy studiował, albo pisał rozprawę na temat takiego myśliciela mającego znaczny dorobek naukowy? Może jeden z takich filozofów jest byłym profesorem lub absolwentem uczelni, w której kurs ten ma zostać zrealizowany? Może wykładowca pragnie poszerzyć swoją wiedzę na temat na przykład Susanne K. Langer czy też Justusa Buchlera? Może grupa lub wykładowca pragną prześledzić dorobek jednej z „rdzennych” postaci poprzez obserwowanie jej zwolenników i uczniów, albo tematów, które poruszała w swoich pracach? Może wykładowca dostrzega analogie do przeszłości w swoich własnych zainteresowaniach w zakresie filozofii lingwistycznej, deontologii lekarskiej, filozofii nauki, filozofii polityki czy też metafizyki?

Nie chcę sprawiać tutaj wrażenia, że grymaszę, lecz stwierdzam, tak jak w części wstępnej, iż istnieją liczne sposoby na zachowanie ciągłości i uwypuklenie jej zależnie od różnych okoliczności, które może uwzględnić każdy nauczyciel na swój sposób. Jeżeli wykładowca jest ciągle niezdecydowany, w jaki sposób omawiać dorobek poszczególnych autorów, to proponuję wziąć pod uwagę następujące książki: *American Philosophy in the 20th Century, a Sourcebook from Pragmatism to Philosophical Analysis* Paula Kurza. Praca ta zawiera zwięzłe wprowadzenie oraz krótkie fragmenty (jako dodatek do kilku omówionych już autorów) rozpraw takich filozofów, jak: Charles L. Stevenson, Willard Van Orman Quine, Paul J. Tillich i Sidney Hook. Kolejnych, tzw. systematycznych myślicieli znajdziemy w dwutomowej panoramie autorstwa Andrew J. Recka. W *Recent American Philosophy* tego autora omówiono dorobek Ralphi Bartona Perry'ego, Williama Ernesta Hockinga, Meada, Johna Elofa Boodina, Wilbura Marshalla Urbana, Dewitta H. Parkera, Roya Wooda Sellarsa, Arthura Onckena Lovejoya, Elijaha Jordana i Edgara Shieffielda Brightmana. Natomiast w *The New American Philosophers* podobnie odniesiono się do myśli C. I. Lewisa, Stephena C. Peppera, Branda Blancharda, Ernesta Nagela, Johna Hermana Randalla Juniora, Justusa Buchlera, Hooka, F. C. S. Northropa, Jamesa Kerna Feiblemana, Johna Wilda, Charlesa Hartshorne'a i Paula Weissa. Prace tych, jak również i innych postaci — Hartleya Burra Alexandra, Mary Whiton Calkins, Irwina Edmana, Alaina Leroya Locke'a, Johna Williama Millera, Arthura E. Murphy'ego, Edgara E. Singera Juniora, Alfreda Henry'ego Lloyda, Wilmona Sheldona, Reinholda Niebuhra, Maxa C. Otto, Henry'ego Davida Thoreau, Jamesa Haydena Tuftsa, Henry'ego Nelsona Wiemana', Fredericka J. E. Woodbridge'a — oczywiście mogą być rozważane według niezależnej koncepcji wykładowcy.

Innym cennym źródłem jest dwutomowa *Contemporary American Philosophy: Personal Statements* George'a P. Adamsa i Williama P. Montague'a. Jest to zbiór not autobiograficznych trzydziestu czterech wielce szanownych filozofów amerykańskich, opublikowany w 1930 roku. Siedem podobnych prac, z których jedne mają charakter autobiograficzny, zaś inne zawierają rozprawy teoretyczne, to: *Contemporary Idealism in America* wydana przez Clifforda Barretta; *American Philosophy Today and Tomorrow* wydana przez Horace'a M. Kallena i Sidneya Hooka; *Aspects of Contemporary American*

Philosophy wydana przez Franklina H. Donella Juniora; *Philosophy in America* wydana przez Maxa Blacka; *Contemporary American Philosophy: Second Series* wydana przez Johna E. Smitha; *Mid-Twentieth Century American Philosophy: Personal Statements*, wydana przez Petera A. Bertociego oraz *American Philosophy* wydana przez Marcusa G. Singera.

Jeden z podtematów uwzględniany tu w końcowej części, to wzrastająca specjalizacja filozofii w Ameryce oraz niektóre ze zmian zachodzących równocześnie z taką wzrastającą „racjonalizacją”. Dwie najnowsze prace zajmujące się tym zjawiskiem, zawierające rozbieżne konkluzje na temat jego znaczenia, to *The Rise of American Philosophy: Cambridge, Massachusetts, 1860-1930* Bruce' Kuklicka oraz *The Profession of Philosophy in America* Edwarda I. Pittsa. Trzy cenne prace spośród tych, które prezentują filozofię amerykańską i eksponują jej bardziej współczesny okres, to: *The Emergence of American Philosophy* May Brodbeck, *Philosophy in America, 1900-1950* z *American Non-Fiction, 1900-1950* tej samej autorki oraz *The Necessity of Pragmatism* Ralpha W. Sleepera.

Inny frapujący podtemat dotyczący procesu badawczego, to: dlaczego i w jakim stopniu filozofia w Ameryce odzwierciedla płciowe i rasowe uprzedzenia najszerszych rzesz społecznych? Zalecana tutaj literatura jest następująca: *A Majority Perspective: Feminine and Feminist Elements in American Philosophy* Mary B. Mahowald i *Philosophy Born of Struggle: Anthology of Afro-American Philosophy from 1917*, wydana przez Leonarda Harrisa.

PRZEGLĄD LITERATURY

Teraz zaproponuję krótki przegląd podstawowej oraz drugorzędnej literatury z zakresu filozofii amerykańskiej. Konstruowałem ten przegląd mając na względzie dziesięć postaci o kluczowym znaczeniu: Edwards, Emerson, Peirce, James, Royce, Santayana, Dewey, Mead, Lewis i Whitehead. Założyłem, że potencjalni wykładowcy filozofii amerykańskiej mogą poszukiwać podstawowych informacji na ich temat. Z kręgu dosłownie tuzinów innych postaci uwzględniłem także przegląd dorobku Susanne K. Langer i Justusa Buchlera, których prace uważam za szczególnie interesujące. Na końcu omawiam drugorzędną literaturę poświęconą filozofii amerykańskiej, jak również bliskie jej tematy.

1. *The Works of Jonathan Edwards*, rozpoczęte pod redakcją Perry'ego Millera, kontynuowane są pod redakcją Johna E. Smitha. Spory wybór prac Edwardsa można znaleźć w *Jonathan Edwards: Representative Selections*, dziele wydanym przez Clarence'a H. Fausta i Thomasa H. Johnsona, włączając takie treści, jak: *God Glorified in Man's Dependence*; *Sinners in the Hands of an Angry God* oraz *Funeral Sermon for David Brainerd*. Ta książka zawiera również bibliografię. *Jonathan Edwards* Perry'ego Millera jest doskonałym wprowadzeniem. *Jonathan Edwards; 1703-1758: A Biography* Oli Elizabeth Winslow równie dobrze spełnia tę rolę. Dla szerszego spojrzenia na rolę Edwardsa w doświadczeniu purytańskim w Ameryce pomocne okazać się mogą: *Errand into the Wilderness* Perry'ego Millera, dwutomowa praca *The New England Mind* tegoż autora, *The Puritan Mind* Herberta W. Schneidera oraz *Jonathan Edwards's Moral Thought and Its British Context* Normana Fieringa.

2. Prace Emersona są już szeroko znane. Dwunastotomowe wydanie stulecia *The Complete Works of Ralph Waldo Emerson* jest obecnie zastąpione wydaniem krytycznym pod główną redakcją Alfreda R. Fergusona: *The Collected Works of Ralph Waldo Emerson*. *Letters* Emersona znajduje się w sześciotomowej serii wydanej przez Ralpha L. Ruska. Wczesne dziesięciotomowe wydanie *The Journals of Ralph Waldo Emerson* zostało wyparte przez szesnastotomowe wydanie *The Journals and Miscellaneous Notebooks* pod wydawniczym kierownictwem Williama H. Gilmana i innych. Cenna krótka edycja *Selected Writings of Ralph Waldo Emerson*, zawierająca następujące zasadnicze prace: *Nature*, *The American Scholar*, *The Divinity School Address*, *Self-Reliance* i *Over-Soul*, została wydana przez Williama H. Gilmana. Pięć ważnych prac na temat Emersona to: *The Life of Ralph Waldo Emerson* Ralpha L. Ruska, *Freedom and Fate: An Inner Life of Ralph Waldo Emerson* Stepheny E. Whichery, *Waldo Emerson* Gaja Wilsona Allena, *Ralph Waldo Emerson: Days of Encounter* Johna McAleera oraz *Spires of Influence: The Importance of Emerson for Classical American Philosophy* Johna J. McDermotta, w jego *Streams of Experience*.

3. *The Collected Papers of Charles Sanders Peirce* ukazały się w sześciu tomach w latach 1931-1935, pod redakcją Charlesa Hartshorne'a i Paula Weissa. Tomy VII i VIII pojawiły się w 1958 roku wydane przez Arthura W. Burksa. Krytyczne wydanie podstawowych prac Peirce'a zatytułowane *The Writings of Charles S. Peirce: A Chronological Edition* znajduje się w toku wydawniczym pod kierunkiem Maxa H. Fischa. Cenna krótka edycja przygotowana przez Justusa Buchlera: *Philosophical Writings of Peirce*, zawiera takie zasadnicze prace jak: *The Fixation of Belief*, *How To Make Our Ideas Clear*, *The Doctrine of Necessity Examined* oraz *Pragmatism in Retrospect: A Last Reformation*. Kenneth Laine Ketner wydała *A Comprehensive Bibliography of the Published Works of Charles Sanders Peirce with a Bibliography of Secondary Studies*, w wersji poprawionej. Drugorzędną literaturę dotyczącą Peirce'a cechuje różnorodność i olbrzymia rozpiętość tematyczna. Niektóre z punktów wyjścia to: *Charles Peirce's Empiricism* Justusa Buchlera, *An Introduction to Peirce's Philosophy* Jamesa J. Feiblemana, *The Development of Peirce's Philosophy* Murraya G. Murphey, *Charles S. Peirce: From Pragmatism to Pragmaticism* Karla-Otto Apela, *Peirce, Semiotic, and Pragmatism* Maxa H. Fischa oraz *Peirce's Approach to the Self* Nincenty M. Colapietra. Najlepsze zbiory esejów na temat Peirce'a, to: *Studies in the Philosophy of Charles Sanders Peirce* pod redakcją Philipa P. Wienera i Fredericka A. Younga, *Studies in the Philosophy of Charles Sanders Peirce: Second Series* pod redakcją Edwarda C. Moore'a i Richarda S. Robina, *Perspectives on Peirce: Critical Essay on Charles Sanders Peirce*, pod redakcją Richarda J. Bernsteina, *Proceedings of the C. S. Peirce Bicentennial International Congress*, pod redakcją Kenneth Laine Ketner oraz *The Relevance of Charles Peirce*, pod redakcją Eugene Freeman.

4. Krytyczne wydanie *The Works of William James* aktualnie zmierza ku ukończeniu, pod kierownictwem Fredericka Burckhardta. Doskonały wybór prac Jamesa, włączając w to: *The Will to Believe*, *The Sentiment of Rationality*, *Philosophical Conceptions and Practical Results*, *The Stream of Thought* i *Habit*, razem ze wstępem i bibliografią, można znaleźć w *The Writings of William James* wydanych przez Johna J. McDermotta. *The Letters of William James* ukazały się w 1920 roku w dwutomowej serii wydanej przez jego

syna, Henry'ego. Pięć biograficznie ukierunkowanych prac to: dwutomowa klasyczna praca *The Thought and Character of William James* Ralpha Bartona Perry'ego, *The James Family* F. O. Matthiessena, *William James* Gaya Wilsona Allena, *Becoming William James* Howarda M. Feinsteina i *William James: His Life and Thought* Geralda E. Myersa. Pięć innych ważnych prac to: *Pragmatism as Humanism: The Philosophy of William James* Patricia Kiarana Dooleya, *Chaos and Context: A Study in William James* Charlene Haddock Seigfried, *The Pragmatic Philosophy of William James* Ellen Kappy Suckiel, *William James's Philosophy: A New Perspective* Marcusa Petera Forda oraz *A Stroll with William James* Jacquesa Barzuna.

5. Pomimo, że krytyczne wydanie prac Josiaha Royce'a znajduje się ciągle w sferze projektów, to cztery tomy jego prac zostały ponownie opublikowane we współczesnych wydaniach *The Problem of Christianity*, *The Basic Writings of Josiah Royce*, w dwu tomach wydanych przez Johna Clendenninga. Clendenning napisał także *The Life and Thought of Josiah Royce. The Basic Writings* zawiera bibliografię prac Royce'a. Dodatkowo, zarówno *The Basic Writings*, jak i *The Philosophy of Josiah Royce*, wydanie Johna K. Rotha, zawiera takie kluczowe eseje, jak: *The Problem of Job*, *The Nature and The Need of Loyalty* oraz *Loyalty to Loyalty*. Dobre drugorzędne prace dotyczące Royce'a to między innymi: *Royce's Social Infinite: The Community of Interpretation* Johna E. Smitha, *Royce on the Human Self* J. Harry'ego Cottona, *The Moral Philosophy of Josiah Royce* Petera Fussa i *Royce's Mature Philosophy of Religion* Franka M. Oppenheima. Pomocne okazać się mogą także: *Josiah Royce and American Idealism z Philosophy after Darwin* Johna Hermana Randalla Juniora oraz dwa specjalne wydania czasopism skupiające się na postaci Royce'a „*The Philosophical Review*”, 25: 3 (maj 1916 r.) i „*The Journal of Philosophy*”, 53: 3 (luty 1956 r.).

6. *Persons and Places*, autobiografia George'a Santayany, jest pierwszym tomem nowej krytycznej edycji *The Works of George Santayana*, która jest obecnie wydawana przez Hermana J. Saatkampa Juniora. Ponadto Saatkamp i John Jones wydali *George Santayana: A Bibliographical Checklist, 1880-1980*. Daniel Cory wydał *The Letters of George Santayana* i napisał *Santayana: The Later Years. A Portrait with Letters*. Bardziej współczesna biografia to: *George Santayana: A Biography* Johna McCormicka. *Animal Faith and Spiritual Life* to zbiór esejów Santayany i innych, poświęconych jego postaci, wydany przez Johna Lachsa, który napisał także pracę zatytułowaną *George Santayana*. Kolejna proponowana praca to *Santayana: An Examination of His Philosophy* Timothy'ego L. S. Sprigge'a. W *Library of Living Philosophers* znajduje się również książka na temat jego filozofii: *The Philosophy of George Santayana*, wydana przez Paula Arthura Schilppa. *The Genteel Tradition in American Philosophy* i inne eseje Santayany dotyczące Ameryki zawarte są w *Santayana on America* oraz dwóch fundamentalnych esejach filozoficznych: *Philosophical Heresy* i *Ultimate Religion*, znajdujących się w *Obiter Scripta: Lectures, Essays and Reviews*.

7. Krytyczne wydanie prac Johna Deweya pod redakcją Jo Ann Boydston jest właśnie na ukończeniu. *Early Works, 1882-1898*, *Middle Works, 1899-1924* i *Later Works, 1925-1953* Deweya obejmą trzydzieści osiem tomów. Boydston wydała również uaktualniony *Guide to the Works of John Dewey*. Doskonała edycja głównych prac Deweya: *The Philosophy of John Dewey* wydana przez John J. McDermotta, zawiera takie zasadnicze

eseje, jak: *The Pattern of Inquiry*, *The Live Creature*, *Search for the Great Community*, *The Problem of Freedom*, *The Influence of Darwinism on Philosophy* oraz *The Development of American Pragmatism*. Polecana jest także *Checklist of Writings about John Dewey* wydana przez Jo Ann Boydston i Kathleen Poulos. Dwa ważne artykuły dotyczące Deweya, to: *Process and Experience: Dewey and American Philosophy* Roberta C. Pollocka oraz *The Philosophies of Royce, James and Dewey in Their American Setting* z *Selected Writings* George'a Herberta Meada. Proponuję także książkę z serii Schilppa: *The Philosophy of John Dewey*. George Dykhuizen jest autorem biografii Deweya: *The Life and Mind of John Dewey*. Niektóre z cennych prac dotyczących dorobku Deweya, to: *John Dewey* Richarda J. Bernsteina, *John Dewey's Philosophy of Value* Jamesa Gouinlocka, *Individuality and Community: The Social and Political Thought of John Dewey* Alfonso J. Damico, *The Necessity of Pragmatism: John Dewey's Conception of Philosophy* Ralpa W. Sleepera, *John Dewey's Theory of Art, Experience and Nature: The Horizons of Feeling* Thomasa M. Alexandra, *Dewey's Metaphysics* Raymonda D. Boisverta oraz *Context over Foundation: Dewey and Marx*, wydana przez Williama J. Gavina.

8. Znakomita filozoficzna biografia Meada: *George Herbert Mead: Self, Language and the World* Davida L. Millera, zawiera także krótki wykaz prac na jego temat. Za swego życia Mead publikował niewiele, lecz Andrew J. Reck zgromadził większość tych artykułów w *Selected Writings* włączając w to: *The Social Self*, *The Nature of the Past*, *Scientific Method and the Moral Sciences* oraz *Natural Rights and the Theory of the Political Institution*. Niektóre z wykładów i rękopisów zostały opublikowane po jego śmierci przez studentów i współpracowników jako: *The Philosophy of the Present; Mind, Self and Society; Movements of Thought in the Nineteenth Century; The Philosophy of the Act* oraz *The Individual and Social Self*. Pokażny zbiór esejów dotyczących myśli Meada to *The Philosophy of George Herbert Mead* wydany przez Waltera Roberta Corti. Natomiast bardziej współczesna praca filozoficzna zawierająca kompletną, uaktualnioną bibliografię Meada to: *G. H. Mead: A Contemporary Re-examination of His Thought* Hansa Joasa.

9. Główne prace C. I. Lewisa obejmują *Mind and the World Order* oraz *An Analysis of Knowledge and Valuation. Values and Imperatives*, a także *Collected Papers* to pośmiertne wydania jego dzieł. Dwa z jego najważniejszych esejów: *The Pragmatic Conception of the A Priori* i *Experience and Meaning*, są wznowione w *Readings in Philosophical Analysis*, wydanych przez Herberta Feigla i Wilfrida Sellarsa. W serii Schilppa znajduje się również książka dotycząca Lewisa: *The Philosophy of C. I. Lewis*. Inne prace na temat dorobku Lewisa to: *The Philosophy of C. I. Lewis* Davida Keyta oraz *The Pragmatic A Priori: A Study of the Epistemology of C. I. Lewis* Sandry B. Rosenthal.

10. Po trylogii Alfreda Northa Whiteheada: *Science and the Modern World*, *Process and Reality* i *Adventures of Ideas*, ukazała się bardziej przystępna książka: *Modes of Thought* zawierająca *Nature Lifeless*, *Nature Alive* oraz *The Aim of Philosophy*. *The Philosophy of Alfred North Whitehead* wydana przez Paula Arthura Schilppa, zawierająca autobiografię i bibliografię. *Understanding Whitehead* Victora Lowe'a jest dobrym drugorzędym źródłem; natomiast pierwszy tom *Alfred North Whitehead: The Man and His Work* tego samego autora daje początek biografii filozoficznej. George R. Lucas

Junior napisał obszerny esej dotyczący literatury drugoplanowej: *Outside the Camp: Recent Work on Whitehead's Philosophy*. Wcześniejsze prace zamieszczone są w *Alfred North Whitehead: A Primary-Secondary Bibliography* wydanej przez Barry'ego A. Woodbridge'a.

11. Dorobek Susanne K. Langer jest obecnie dotkliwie lekceważony, a powinien zasługiwać na szczególną uwagę. Jej prace obejmują: *The Practice of Philosophy, Philosophy in a New Key: A Study in the Symbolism of Reason, Rite and Art; Feeling and Form: A Theory of Art; Problems of Art; Philosophical Sketches; An Introduction to Symbolic Logic* oraz trzy tomy *Mind: An Essay on Human Feeling*. Dostępny jest także jednotomowy skrót *Mind*, wydany przez Gary'ego Van Den Heuvela. Jak do tej pory, tutaj literatura drugoplanowa jest nieznaczną. Winthrop Sargeant proponuje biograficzne spojrzenie na jej prace w *Philosopher in a New Key*. Natomiast „The Journal of Philosophy”, 81: 1 (listopad 1984 r.) zawiera zestaw esejów dotyczących myśli filozoficznej tej autorki.

Dorobek Justusa Buchlera jest tylko trochę lepiej rozpowszechniony niż prace Langer. Jego systematyczne prace to: *Toward a General Theory of Human Judgment; Nature and Judgment; The Concept of Method i Metaphysics of Natural Complexes*. W *The Main of Light: On the Concept of Poetry* odniósł swoją w pełni rozwiniętą perspektywę metafizyczną do poezji. Literatura drugoplanowa obejmuje: *Buehler's Metaphysics* Richarda J. Bernsteina, *Ordinal Naturalism: An Introduction to the Philosophy of Jutus Buehler* Beth J. Singer oraz dwa specjalne wydania czasopism: „The Journal of Philosophy”, 56: 5 (luty 1959 r.) i „The Southern Journal of Philosophy”, 14: 1 (wiosna 1976 r.).

Literatura uzupełniająca z zakresu filozofii amerykańskiej jest obfita. Wspomniałem już wcześniej o: *A History of American Philosophy* Herberta W. Schneidera, *Men and Movements in American Philosophy* Josepha L. Blaua, *Meaning and Action* H. S. Thayera oraz *A History of Philosophy in America* Elizabeth Flower i Murraya G. Murphey'a. Poniżej opisuję niektóre spośród innych prac przydatnych w realizowaniu kursów filozofii amerykańskiej. *Pragmatic Naturalism: An Introduction* omawia zamysły Jamesa, Peirce'a, Deweya i Meada według nagłówków: wiedza, wartość i edukacja. *The Spirit of American Philosophy* Johna E. Smitha opisuje po kolei postacie Peirce'a, Jamesa, Royce'a, Deweya i Whiteheada. Bardziej współczesna *Purpose and Thought: The Meaning of Pragmatism* Johna E. Smitha podchodzi do tego materiału w bardziej aktualny sposób. *American Thought: A Critical Sketch* Morrisa P. Cohena omawia historię myśli amerykańskiej według tytułów: myśl prawna, myśl polityczna oraz filozofia ogólna. *Science and Sentiment in America: Pilosophical Thought from Jonathan Edwards to John Dewey* opisuje tę samą historię na podstawie prac kilku kluczowych postaci.

Kilka innych podręczników historii filozofii amerykańskiej zasługujących na uwagę to: *Philosophy in America: From the Puritans to James Maxa* H. Fischa, *American Pragmatism: Peirce, James, and Dewey* Edwarda C. Moore'a, *The Pragmatic Movement in American Philosophy* Charlesa W. Morrisa, *American Philosophy: The Early Schools* oraz *American Thought: From Puritanism to Pragmatism and Beyond* Isaaca Woodbridge'a Rileya, *Philosophical Ideas in America* Harveya Gatesa Townsenda, *A History of Philosophical Ideas in America* W. H. Werkmeistera, *Makers of the American Mind: Three*

Centuries of American Thought and Thinkers Roberta Cliftona Whittemore'a, *Sociology and Pragmatism: The Higher Learning in America* C. Wrighta Millsa, *The Chicago Pragmatists* Darnella Ruckera oraz *Recent Perspectives in American Philosophy* Yervanta H. Krikoriana. Trzy dodatkowe książki zawierające wnikliwe eseje to: *American Philosophy and the Future* wydana przez Michaela Novaka, *Person and Community in American Philosophy* wydana przez Konstantina Kolendę oraz *American Philosophy*, wydana przez Marcusa G. Singera.

Tym wykładowcom, którzy pragną zająć się amerykańską historią intelektualną, polecałbym rozpoczęcie od: *The American Mind* Henry'ego Steele'a Commagera, *Puritans and Pragmatists: Eight Eminent American Thinkers* Paula K. Conkina, *The Growth of American Thought* oraz *Human Nature in American Thought: A History* Merle'a E. Curti, *The Course of American Democratic Thought* Ralpha H. Gabriela, *Anti-Intellectualism in American Life* Richarda Hofstadtera, *Main Currents in American Thought* Vernona Louisa Parringtona, *American Minds: A History of Ideas* Stowa Persons a i *Social Thought in America: The Revolt against Formalism* Mortona G. White'a.

Osiem interesujących i bardzo różnorodnych artykułów syntetycznie omawiających różne kierunki filozofii amerykańskiej to: *Direction of American Philosophy: A Bibliographic View* Roberta M. Barry'ego, *Philosophy in America Between Two Wars* A. Corneliusa Benjamina w *Philosophic Thought in France and the United States* wydanej przez Marviną Farbera, *A Quarter Century of American Philosophy (1925-1950)* Jamesa Collinsa, *Does American Philosophy Rest on a Mistake?* Bruce'a Kuklicka w *American Philosophy* wydanej przez Marcusa G. Singera, *The Renascence of Classical American Philosophy* Johna J. McDermotta w *Streams of Experience, Toward a Historicist History of American Philosophy* Murraya G. Murphey a, *Philosophical Scholarship* Arthura E. Murphy'ego w *American Scholarship in the Twentieth Century*, wydanej przez Merle'a E. Curti oraz *Philosophical Scholarship in the United States, 1930-1960* Johna Passmore'a w *Philosophy* wydanej przez Rodericka M. Chisholma.

Czasopismo zajmujące się zagadnieniami z całego zakresu filozofii amerykańskiej to: „The Transactions of the Charles S. Peirce Society” (kontakt: profesor Peter H. Hare; wydział filozofii; Baldy Hall; SUNY; Buffalo, NY 14226). Inne ważne współczesne czasopisma to: „Process Studies”, „The Review of Metaphysics”, „The Journal of the History of Ideas”, „The Southern Journal of Philosophy”, „Idealistic Studies” oraz ostatnio wznowiony: „The Journal of Speculative Philosophy”. Starsze numery „The Journal of Philosophy”, „The Philosophical Review”, „The Monist” i „(The International Journal of) Ethics” są bezcennym źródłem dla studiowania historii filozofii amerykańskiej. The American Studies Association wydaje czasopismo „The American Quarterly” (kontakt: kierownik produkcji, American Studies Association; 2100 Taliaferro Hall; University of Maryland; College Park, MD 20742). The Mid-America American Studies Association wydaje czasopismo „American Studies” (kontakt: kierownik handlowy, „American Studies”; University of Kansas; Lawrence, KS 66045).

Wreszcie kilka słów na temat różnych organizacji. Society for the Advancement of American Philosophy organizuje coroczne zebrania członków, jak również spotkania z trzema Divisions of the American Philosophical Association (kontakt: profesor Ken Stickers; Wydział Filozofii; Seattle University; Seattle, WA 98122). Charles S. Peirce

Society spotyka się corocznie z Eastern Division of the American Philosophical Association oraz publikuje anonsy na temat swej działalności w „Transactions”. Inna organizacja skupiająca się na myśli filozoficznej Peirce’a to Institute for Studies of Pragmaticism at Texas Tech University (kontakt: Kenneth Laine Ketner; POB 4530; Lubbock, TX 79409). Society for the Study of Process Philosophies uczestniczy w zebraniach poszczególnych sekcji American Philosophical Association, a także w corocznych zebraniach Metaphysical Society (kontakt: George Allen; Wydział Filozofii; Dickinson College; Carlisle, PA 17013). Istnieje również Center for Process Studies, które popiera eksplorację myśli dotyczącej metodologii nauki, szczególnie Whiteheada (kontakt: John B. Cobb Junior; 1325 North College Avenue; Claremont, CA 91711). Członkowie American Studies Association zbierają się co dwa lata, a także spotykają się często w oddziałach lokalnych, co zapowiadane jest w „American Quarterly” i różnych ulotkach.

Tłumaczyła: *Dagmara Wróbel*

Przekład przejrzał: *Witold Mackiewicz*